

III. Notitia Dei nequit dici naturalis hoc sensu quod sit immediata aut originalis, sed eo sensu tantummodo, quatenus inest a natura facultas eam comparandi, et quidem facillime, et quatenus ab ipsa natura haec notitia postulatur.

Nota: quamvis demonstrationem existentiae Dei debeat praevertere notio quaedam ipsius Dei; haec non est iudicium certum de existentia ipsius, sed simplex apprehensio aequivalens definitioni nominali. Et id quidem locum habet cum per demonstrationem invenitur veritas quaesita existentiae Dei. Cum autem invenitur per demonstrationem veritas eadem non quaesita, tum notio Deum exhibens, puta notio entis supremi a quo cuncta dependent, notio causae primae, et huiusmodi, obtinetur in ipso processu demonstrationis, ac tantum requiritur quaedam eius notio virtualiter sive implicite contenta in principiis quae assumuntur. Ex. gr. incipit aliquid existere, existit ergo causa eius; nequit autem processus infinitus in causis haberi, ergo existit aliqua causa prima, quam nominamus Deum. In quo ratio- cinio notio causae primae explicite acquiritur, quae ante ipsum tantummodo implicite habebatur.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Demonstratio a priori procedit ab eo quod in ordine ontologico prius est veluti ratio vel causa eius quod demonstratur (D. CCXLIV). Atqui in ordine ontologico nihil est quod sit causa Dei vel in quo Deus rationem sui habere possit; ergo nequit demonstratio existentiae Dei a priori afferri. Loco tamen huius demonstrationis excogitata est alia demonstratio existentiae Dei, quae appellata est *a simultaneo*, quatenus ab eo procedit, quod nec prius est nec posterius existentia Dei demonstranda, sed simul cum illa. Hoc autem est ipsa essentia Dei concepta ex qua existentia realis eiusdem colligitur. Huiusmodi est demonstratio quam hactenus ex S. Anselmo, et Scoto primo loco, et Cartesio secundo loco, atque ex Leibnitio, atque ultimo loco audivimus. Porro circa huiusmodi argumentationem haec licet observare: 1° ea non concludit, ut probavimus: 2° ea non est demonstratio saltem directa,

nam in sola analysi conceptus adhibito tantum principio contradictionis continetur quo modo et principia immediate evidentia probantur. Unde concludimus nullam esse demonstrationem existentiae Dei a simultaneo.

Restat igitur ut demonstretur existentia Dei a posteriori.

THESIS IV^a

Ordo universi evidentissime ostendit tum I existentiam intelligentiae ordinatricis mundi physici, tum II existentiam ipsius Dei.

DEMONSTRATIO. Quid ordo sit, et principia quae ad ipsum referuntur, dedimus plene in Ontologia Th. XXXII; illa ergo huc revocanda. Spectamus primum ordinem physicum, quem Epicurus non negavit, nec eius sequaces negant; sed quaestio est circa originem huius ordinis. Epicurus scilicet, quamvis Deos esse concesserit, negavit tamen ipsos mundum molitos esse, contendens hanc admirabilem corporum dispositionem, universumque ordinem visibilem ex ipsis atomis ab aeterno in inani decidentibus, et tandem aliquando declinatione facta alias aliis adhaerentibus invicemque copulatis duxisse originem absque ope alicuius mentis dirigentis. Cf. Ciceronem De Natura Deorum L. I. Hoc puerile systema versibus exornavit Lucretius *De rerum natura*.

Demonstrandum est igitur ordinem hunc physicum opus esse entis intelligentis, et quidem valde intelligentis. Quoniam de ordine tantum agitur, supponimus materiam, quae est ultimum eius subiectum, existere; nec de huius origine modo disputamus. Demonstratio ita primum institui potest ut ad prima elementa ordinis seu primas eius originis conditiones consideratio revocetur, quae si mentem disponentem requirunt, manifestum facient ordinem qui existit ab intelligentia profectum esse. Ea autem primitiva elementa ordinis physici in hac materiae universitate sunt 1° motus in ipsis primis materiae elementis seu atomis;

2° huius motus certae et diversae directiones; 3° quaedam apta collocatio in spatio atomorum ab initio motus. Omnia enim phaenomena physica pendent a motu; motus ergo primum postulabatur. Quia vero ex diversis motibus diversisque eius directionibus in singulis atomis, et ex diversis subiectis, in quae singula agentia propter propinquitatem agere possunt et agunt, diversa exoriri nata sunt phaenomena diversaeque constitui naturae; ut hic certus ordo, qui nunc viget, existeret, certa directio motus, ac certa collocatio in spatio primum requirebatur. Iam vero demonstratio quae ex his conficitur qua ostenditur non esse in ipsa materia rationem sufficientem horum trium, sed esse in aliqua extrinseca causa, iam plenissime proposita est in *Cosmologia Th. XXXII*; quare ne actum agamus, huc erit ipsa revocanda.

Posito igitur quod in materia non sit horum trium ratio, sed in aliquo extrinseco agente, restat ut probemus quod hoc agens est intelligens, et quatenus intelligens fuit illorum ratio seu causa. Sane si causa horum non est intelligens, vel supponitur subordinata alteri intelligenti tanquam instrumentum eius, et sic habemus causam huius ordinis esse intelligentem; vel per se virtute sua agit, et sic impossibile est ut ab ea ordo procedat. Causa enim huius ordinis debet esse libera. Nam est in ipsa ratio cur hic ordo potius quam alius possibilis in materia exstiterit; determinatio autem huius ordinis prae aliis nequit esse a causa necessaria; 1° quia si haec potest hunc ordinem instituere, potest certe et alios huic similes vel mirabiles minus efficere. Iam vero in causa quae plura per se potest non est ratio sufficiens cur determinata sit ad hunc potius quam ad illum effectum, nisi vel se ipsam determinet, vel ab alio determinetur; atqui si seipsam determinat, non est causa necessaria sed libera; si ab alio determinetur, non in ipsa sed in determinante ideoque libera est ratio huius ordinis, et ideo haec erit causa ordinis. 2° Cum causa necessaria agat quantum potest, ex ea et omnis ordo per eam possibilis et nullus ordo esset; omnis, quia omnem potest; nullus, quia simul esse non possunt.

Ergo causa huius ordinis est causa libera, causa nempe quae ex pluribus certum ordinem eligit; ideoque causa quae ordinem concepit, et cuius cognitio praeluxit institutioni ordinis physici; ergo.

Porro haec causa est magna intelligentiae vi praedita atque admodum potens. Sane 1° non mediocri intelligentia est praedita ea causa quae, paucis adhibitis elementis, tam plurima et diversa phaenomena, tam varios nobilesque fines consequitur; talis autem est causa ordinis mundani quae materia et motu tot mirabiles effectus operatur. Rursus magna intelligentia fretus ille censendus est qui opus molitur, cuius qui partem minimam cogitando assequitur, maximi fit apud intelligentes, et cuius post tot saecula totam amplitudinem assequi maximi inter humanos intellectus nondum potuerunt. 2° Magna potentia fretus ille censendus est cui omnis materia obedit, quique ex eo quod hunc ordinem potuit instituere ostendit se posse multiplices alios ordines sine fine instituere, quotquot nempe in materiae capacitate reperiuntur; ad eos enim non requiritur nisi certa variatio primorum elementorum, nec maior vis requiritur prae una quam prae alia, sed sola conceptio determinati ordinis in intellectu, et vis movendi materiam.

Argumentum istud dilatari potest ex levi quoque consideratione ordinis physici qualis apparet in universitate rerum. Spectetur scilicet ordo in caelestibus et terrestribus, in mineralibus, vegetantibus, animantibus; paucae sunt leges fundamentales quibus omnes motus seu operationes reguntur, pauci sunt typi ad quos omnes naturae exiguntur, at in hac paucitate variissimae sunt modificationes harum legum horumque typorum, et in his variis modificationibus mira connexio et subordinatio, miraque constantia deficientibus individuis; dissimilia dissimilibus, contraria contrariis ita sociantur ut in unum finem harmonice conspirent, perfectiones singulorum entium ad bonum totius conducunt, et singula in toto perficiuntur, ut pulcherrima unitas in maxima multitudine appareat; atque haec in materia quae ex se capax est tot diversarum dispositionum motuum ac virium,

quin tamen ulla unquam dispositio motus aut vis exeratur, quae connexionem hanc dissolvat, sed quidquid contingit in legibus universi rationem sui habet, et ad bonum partium vel totius conducit. Haec et similia si perpendas, adhibitis principiis iis quae de ordine statuimus (O. Th. XXXII), luculentius intelliges ordinem huiusmodi ab intelligentia proficisci debuisse.

Ergo ens intelligens causa huius ordinis a mundo physico distinctum est: non est enim materia, et ante eius ordinem existebat.

Adverte hoc argumento non demonstrari proprie saltem immediate existentiam Dei; talis est enim ea demonstratio qua efficitur existentia entis sub eo conceptu ex quo deinceps colligi possit eius infinita perfectio: Deus enim non est nisi ens infinitum. Atqui talis non est conceptus ordinatoris materiae; nam ad hunc ordinem, cuius perfectio finita est, per se sufficit vis intellectiva finita. Nihilominus haec demonstratio contra Atheos valet satis, qui existentiam negant alicuius ordinatoris a quo phaenomena omnia dependeant; quem si cogantur admittere, facile dabunt existere Deum. Si autem praecedens demonstratio cum sequente componatur, oritur completa demonstratio existentiae Dei.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Itaque perpende ordinem omnem physicum esse institutum in bonum naturae rationalis seu intelligentis; homini enim ceterae naturae sensibiles huius telluris inserviunt, iisque pro potestate utitur; atque universus ordo ad intelligentem refertur qui solus illo frui potest: tum perpende quod in natura rationali seu intelligente est capacitas cognoscendi et amandi bonum summum, atque eius amore fruendi, atque irresistibilis tendentia in illud tanquam terminum totius hominis, et necessarium complementum suarum facultatum. Hic est ergo ordo essentialis humanae naturae. Iam vero 1° huiusmodi bonum reale esse debet ita, ut ab homine obtineri possit, nam *a*) secus natura rationalis esset quaedam contradictio, nam tota quanta est, est ad hoc facta, ideoque sine possibilitate eius assecutionis esse nequit; ex altera vero parte esset ei impossibilis

eius assecutio, unde repugnantiam involveret: *b*) cum ordo rerum sensibilibus subordinatus sit ab ordinatore homini in quo quiescere immediate videtur, opus est ut homini suus non desit terminus et complementum, secus enim cetera quoque inferiora essent inordinata, cum essent ordinata ad illud, cuius, deficiente fine, nulla est ratio cur existat: atque ideo ordinator ille qui sapientissimum ceteroquin se prodat, simul insipientissimum se proderet, referens omnia ad illud quod imperfectissimum foret, et inutiliter existeret. Porro bonum proprium naturae intelligentis nequit esse aliquod ens finitum quia nullum ex his vel tota collectio eorum satis esse potest capacitati amoris in quo fruitionem obtinere potest animus humanus. Ergo debet existere ens vere summe bonum, quod non est nisi Deus. Quocirca 1° hoc ens summe bonum est finis totius ordinis, cum homo in ipsum, cetera in hominem et per hominem in unum referantur. 2° Ordinator mundi sensibilis vel est alius ab eo qui finis est humanae naturae, et tunc tanquam eo inferior et minister habendus est, cum omnia ad ipsum retulerit, et ad eius normam disposuerit; unde prima ratio determinans existentiam ordinis saltem ut causa finalis dicendum erit illud ens summe bonum. Vel est idem ac finis humanae naturae, et tunc pariter prima ratio ordinis est ens summe bonum, h. e. Deus. Igitur ex ordine sensibili, mediante eo ad quem est ordinatus, colligitur merito existentia Dei.

In hac demonstratione nos supponimus naturam humanam non esse monstrum aliquod, suasque facultates non tenere in nihilum. Cum ergo intellectus apprehendat et iudicet necessario voluntatique proponat bonum aliquod summum tanquam unice sibi conveniens, si haec illusio est, mens humana dicenda est facta ad errorem, et scepticismus amplectendus. Cum ergo athei non sint sceptici, possumus hoc argumento contra eos uti, quod huc redit. Ratio unica explicans humanam naturam, eius intellectum et voluntatem, est existentia summi boni; atqui haec ratio admitti debet: ergo.

Nota potuisse ex ordine deduci mediate existentiam Dei hoc pacto arguendo: intelligentia ordinatrix vel vi sibi propria quam a se habeat ordinavit mundum, vel vi accepta ab alio, et ita porro: sic vero laberemur in argumentum quod sequenti thesi proponimus. Est tamen argumentum efficax.

THESIS V^a

Cum repugnet omne id quod existit esse productum et contingens, infertur ens improductum et necessarium a se existere.

DECLARATIO. Quid sit ens productum satis liquet. Ens improductum est id quod existit, nec ab alio accepit esse. Contingens est id quod potest existere et potest non existere, cuius scilicet natura est per se indifferens ad existendum vel non existendum. Necessarium generatim dicitur id quod non potest non esse sive in ordine intelligibili ut essentiae, sive in ordine reali; hoc alterum autem est proprie ens necessarium, quod proinde intelligitur illud quod in ordine reali non potest non esse; cuius scilicet natura non est indifferens ad existendum vel non existendum, sed postulat absolute existere. Quod non potest non esse nisi aliqua facta hypothese est hypothetice necessarium: absolute vero contingens (O. Th. XXX). Explicatio utriusque conceptus, et principia ad utrumque spectantia quaerenda sunt e thesi citata.

DEMONSTRATIO. Si quid existit, existit ens improductum; atqui aliquid existit: ergo. *Minor* est evidens. *Prob. Maior*. Quidquid est vel est productum, vel improductum, atqui omnia quae sunt non possunt esse producta; ergo existit aliquid ens improductum. *Prob. min.* Ratio entis producti est ut ab alio producat, ut habemus ex principio causalitatis; itaque cum hoc ens productum sit ab alio, vel hoc aliud est quoque productum, vel non productum; si non est productum, existit ergo ens improductum: si autem est productum, et ita porro, habemus seriem quamdam productorum et producentium; atqui nequeunt in hac serie omnia

esse producta. Nam si omnia sunt producta, vel producta sunt a nihilo, vel datur processus producentium et producentium in infinitum, vel duo saltem entia sunt sibi mutuo causa efficiens; atqui prima hypothesis est absurda ex principio causalitatis; alteram profligabimus thesi sequente; tertia quoque est impossibilis. Etenim heic agitur de causis quae secundum eandem realitatem, qua causae sunt alterius, sint quoque eius effectus. Iam vero hoc modo causae efficientes non possunt esse sibi invicem causae, sive immediate, ut ex. gr. *A* sit causa *B*, et *B* causa *A*; sive mediate, ut *A* sit causa *B*, *B* sit causa *C*, et *C* causa *A*. Quia repugnat ut aliquid sit causa efficiens sui; esset porro *A* causa sui, si esset causa του *B*, et *B* causa του *A*; vel si esset causa του *B*, *B* autem causa του *C*, et *C* causa του *A*: efficeret enim immediate causam sui, mediate seipsum; ideoque existeret *A* et non existeret simul, non existeret quia nondum productum, existeret quia causam sui produceret: atque idem haberet et non haberet in se rationem suae existentiae, quae absurda sunt. Ergo non omnia possunt esse producta, adeoque aliquid ens debet esse improductum.

2° Pariter si aliquid ens contingens existit, aut existere potest, existit quoque ens necessarium; atqui ens contingens aliquid existit, aut existere potest, ut saltem cogitatio mea: ergo. *Prob. Maior*. Etenim si aliquid ens necessarium non existit semper, nihil unquam potuisset existere. Sane 1° si aliquid ens non existit semper, nihil aliquando fuit; si autem nihil aliquando fuit, nihil unquam potuit esse, quia a nihilo nihil, nec res per se incipere poterant; nam cum olim nihil fuissent indifferentes erant ad esse vel non esse; quod autem est huiusmodi non potest incipere nisi per aliud, ex principio causalitatis; ergo si aliquando nihil fuit, nihil unquam esse potuit. 2° Huiusmodi ens, quod semper debuit esse, nequit esse contingens; nam huiusmodi ens debet esse ratio adaequata cur cetera esse possint: nullus enim effectus esse potest sine causa adaequata eius, secus haberetur aliquid factum sine causa, quod

repugnat. Atqui ens contingens nequit esse causa adaequata entis contingentis; causa enim adaequata est ea a qua est tota ratio cur existat effectus; porro cum ens contingens est causa existentiae alterius, ratio quaedam existentiae huius est etiam existentia illius quod est causa huius causae contingentis, ratio autem existentiae suae causae non est in ipsa causa contingente; ergo causa contingens nequit esse causa adaequata unius entis contingentis. Ens autem necessarium habens in se rationem suae existentiae potest esse adaequata ratio contingentium. Ergo causa adaequate proportionata entis contingentis est solum ens necessarium quod a se existit. Ergo debet esse ens necessarium, et a se.

Nota. Licet cognitio existentiae Dei subiective sit hypothetica, quia supponit existentiam rerum, tamen obiective est absoluta, quia ex demonstratione concluditur absoluta necessitas existentiae entis improducti et necessarii.

THESIS VI^a

Frustra Athei ut allati argumenti vim effugiant sese recipiunt ad seriem infinitam producentium et productorum tum I quia huiusmodi series successiva nequit esse infinita, tum II quia etsi infinita concedatur postulat nihilominus extra seipsam ens improductum et necessarium.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Series successiva iis continetur, quorum alterum post alterum existit; porro evidens est seriem huiusmodi non posse esse infinitam; liquet ex demonstratione allata in Ontologia Th. XXIX. Cui potest et haec alia duplex adiungi ratio. Etenim 1° si est infinita haec continuata series, debet aliquis saltem ex eius terminis poni aeternus. Nam necesse est ut series initio careat; si enim initium habet, tunc ab eo primo ad nos usque progrediendo finita multitudine continetur cum semper crescat una addita unitate: nequit autem initio carere nisi aliquis ex eius terminis sit aeternus. Necesse est scilicet ut ipsa a parte ante

sit aeterna; vel ergo est aeterna per se totam, vel per aliquam partem sui; non autem per se totam, quia successiva est, et ad nos usque pervenit: ergo per aliquam partem sui, h. e. per aliquem terminum. Atqui si infinita ponitur, nullus ex eius terminis potest esse aeternus; nam cum sit infinita, quicumque ex eius terminis assignetur, habet semper alium priorem seipso, cui succedit, quia in serie infinita deest primus, quod autem habet ante se aliud cui succedit, nequit esse aeternum; ergo in hac serie infinita esset et non esset aliquis eius terminus aeternus, et ipsa esset et non esset aeterna, quod contradictorium est. Praeterea 2° cum haec series sit causarum subordinatarum, vel ponuntur subordinatae per se, vel per accidens. Series causarum subordinatarum per se est ea in qua causa subsequens pendet a praecedente in causando, ut instrumentalis a principali; series causarum per accidens subordinatarum est ea in qua causa subsequens pendet a praecedente tantum in recipiendo existentiam, sed operatur independenter ab ea, ut series generationis humanae (O. Th. XXI. p. II). Iam vero si series infinita ponitur causarum per accidens subordinatarum, haec iis argumentis profigatur quibus generatim series infinita. Si vero ponitur series infinita causarum per se subordinatarum, proprio quoque argumento reicitur; nam in hac serie causae mediae et ultimae non agunt nisi existente et causante praecedente, ideoque nisi existente prima, in serie vero infinita deest prima, ergo desunt quoque causae mediae, nullaque causalitas exeri potest. Ergo.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Quemadmodum quodlibet contingens est per se insufficiens ad existendum, ita et tota vel infinita collectio. Nam contingentia singula collecta simul non desinunt esse contingentia, nec tribuunt collectioni necessitatem. Etenim tunc quidem non convenit collectioni praedicatum quod convenit partibus singulis, cum id quod partibus convenit competit ipsis prout habent rationem partium, quod proinde in coniunctione cum aliis vel minuitur, vel tollitur. At cum praedicatum competit singulis ratione essentiae vel naturae eorum completae, tunc valet illatio, ut

quod de singulis seorsim dicitur, dicatur et de ipsis collectis, quia essentiae singulorum per collectionem non mutantur. Atqui praedicatum contingentiae quod de singulis dicitur in hac serie est praedicatum essentiale. Ergo de ipsis etiam dicitur simul collectis, h. e. tota collectio est contingens. Ergo etiamsi detur series infinita quam volunt Athei, tamen requiritur aliquod ens necessarium extra ipsam quod sit causa ipsius, quia tota haec series est contingens.

Quapropter si quis contra primam partem obiiceret seriem illam infinitam esse possibilem quia [singuli termini sunt] possibiles, respondendum est (iuxta dicenda de possibilibus): possibiles sunt collective sumpti, *neg.* seorsim sumpti, *subd.* si existat ens necessarium, *conc.* in hypotesi Atheorum quod nullum ens necessarium existat, *neg.*

Obiici potest 1° contra demonstrationis necessitatem: statim ac cognoscitur ens contingens cognoscitur existentia entis necessarii, ergo haec cognitio est immediata non per demonstrationem.

Resp. Dist. Ant. Statim ac cognoscitur id quod est contingens, cognoscitur ens necessarium, *neg.* statim ac cognoscitur sub ratione contingentis, *subd.* cognoscitur existentia alicuius causae, *conc.* causae quae sit ens necessarium, *subd.* cognita impossibilitate processus in infinitum causarum contingentium, sive cognito quod adaequata causa entis contingentis nequit esse ens contingens, *conc.* antequam id cognoscatur, *neg.* Ex qua responsione liquet quinam sit processus mentis in agnoscenda divinitate.

Obiicitur 2° contra methodum demonstrationis: iudicium hoc: *Deus existit* vel est analyticum, vel syntheticum; si analyticum est, admitti debet demonstratio a priori; syntheticum esse nequit quia sic existentia de Deo contingenter praedicaretur; ergo. Ex Kant. Critica Dialect. transe. Lib. II. c. 3. sect. 4.

Ante responsionem adverte primam formam sub qua mens iudicat existentiam Dei esse hanc, mundus seu ens contingens habet causam sui ens improductum et necessarium in existendo; unde reticita relatione eius ad mundum,

quae tamen subintelligitur, exprimitur absolute: existit ens improductum et necessarium. Iam vero totum praedicatum hoc, *habens causam sui ens improductum et necessarium* ex analysi subiecti, h. e. entis contingentis mediate efflorescit; ideoque iudicium hoc est vere analyticum, analysi instituta non Dei sed effectus eius. Rursus si obiective spectetur iudicium hoc, *Deus existit*, dicendum est analyticum; quia existentia est de essentia eius: unde si Deus experimentaliter cognitioni subesset, h. e. si ipsum videremus, iudicium quod efformarem de eius existentia esset proprie analyticum, quia videremus factum suae existentiae esse de essentia ipsius; quod quidem est speciale pro ente necessario.

Itaque ad argumentum, *conc. Maior.; dist. min. quoad 1^m p.* Si analyticum est analysi instituta ipsius Dei, vel conceptus Dei, *conc.* si analyticum est analysi instituta effectuum Dei, *neg. Transeat* altera parte minoris.

Scholion. Videri potest alias penes Scholasticos occurrere demonstrationes existentiae Dei, quae a S. Thoma referuntur I p. q. II. a. 3.º Demonstratio prior ducebatur ex motu cuius causa aliquod ens immobile esse debet. Verum quoniam in hoc argumento motus sumebatur proprie prout est actus corporis mobilis, manifestum est argumentum istud redire ad illud quod ex ordine physico colligimus, si praesertim ratio habeatur medii quo usi sumus in demonstratione. Et sicut de illo affirmavimus quod immediate non concludit existentiam Dei, ita et de argumento ducto ex motu dicendum est; concludis enim tantum existentiam entis quod non movetur motu locali, quod quidem ens potest esse finitum; nisi ad demonstrandum deflectas quod hoc ens immobile debet esse productum vel improductum, et sic debere esse aliquod ens improductum, quod est argumentum aliud ab ipsis veteribus distinctum. Aristoteles quidem ex infinitate motus sive ex motu in tempore infinito colligit existentiam immobilis motoris pollentis infinita virtute VIII Phys. c. 3.º At 1° falso et repugnanti innititur supposito eius demonstratio, hypotesi scilicet motus ab

aeterno existentis: 2° eo etiam dato nequit colligi nisi vis aeterna durans quae semper valeat producere effectum illum quem nunc producit, infinita enim duratio motus non est nisi repetitus sine fine actus motus: porro ad id sufficit vis finita quae non corrumpitur aut lassatur. Aristoteles autem non arguit infinitam virtutem motoris eo quod sit vis a se et independens; nulla enim ibi occurrit mentio huius medii demonstrationis; sed solum arguit ex motu in tempore infinito. Quare infinitas virtutis quam Aristoteles cogitavit, non est infinitas simpliciter sed secundum quid, h. e. infinitas vis motricis. Cf. Suarez M. D. XXIX. S. I. et XXX. S. II. accurate et solide expendentem argumentum ex motu, et demonstrationem Aristotelicam. Nec dubitamus ipsi prorsus consentire dicenti: « Nec vereor dicere Aristotelem non recte argumentatum esse. »

Secundum argumentum veterum (Thom. I. c.) ex causis efficientibus, et tertium ex possibili seu contingenti et necessario sunt illud quod Th. V proposuimus.

Quartum ductum ex gradibus entium haberi forte potest ut suasio, non vero ut persuasio. Quintum ex gubernatione rerum redit ad argumentum ex ordine.

Adverte omnia argumenta allata inniti principio alicui metaphysico, etiam argumentum ex consensu hominum et ex ordine physico. Cum ergo primum dicitur argumentum *morale*, ratio habetur materiae, quae est consensus. Cum alterum dicitur *physicum* prae alio quod vocari solet *metaphysicum*, non habetur simpliciter ratio materiae, nam in utroque materia est vel esse potest quid physicum et sensibile; sed habetur ratio eius quod magis in explicatione argumenti excellit, et oculos mentis, ut ita dicam, perstringit.

Scholion. Inepte Kantius postquam *rationi theoreticae* negavit facultatem cognoscendi cum certitudine existentiam Dei, demandavit munus *rationi practicae* Dei existentiam statuendi, tanquam fundamentum quod a natura humana exigitur pro ordine morali. Ratio enim practica non est alia reapse a theoretica, neque ipsi contradicere potest; cognitio

autem et affirmatio Dei existentis spectat formaliter ad rationem theoreticam, quae veritatem scilicet rerum speculatur.

Perperam quoque Iacobi docuit existentiam Dei non ratiocinio sed sensu quodam et instinctu certam esse nobis. Nisi enim demonstratio affulgeat, sensus iste vel instinctus caecus est; hoc autem posito nulla est certitudo.

Reiiciendi quoque sunt auctores recentis systematis, cui nomen factum est *Positivismi* (Comte et Littré). Hi enim statuunt nostram cognitionem non versari nisi circa phaenomena, videri quidem a nobis nexum successionis inter aliqua, eumque constantem, quem causalitatem vocamus, sed haec quid sit nos ignorare; experientiam et inductionem, quae solae sunt in nostra potestate, non posse nos ducere ad notiones universales. Renunciandum est ergo ac valedicendum inquisitioni causarum ac notitiae Entis absoluti, atque seponendum problema de origine et fine universitatis rerum. Tum superius tradita in Ontologia, tum demonstrationes nunc allatae existentiae Dei absurditatem huius systematis produunt.

THESIS VII^a

I Distinctis Atheis in practicos et theoreticos, atque his in negativos et positivos, II affirmamus ignorantiam aut negationem existentiae Dei non esse rem per se impossibilem humano intellectui; III attentis tamen subsidiis quibus homo est instructus ad instituendam demonstrationem existentiae Dei, nonnisi ad breve tempus fieri potest ut homo rationis usum habens expeditum vel ignoret, vel neget ens aliquod supremum existere a quo cuncta dependent.

DECLARATIO I, PARTIS. Atheus, sine Deo, ille est qui Deum non admittit. Duplex eorum genus distingui solet, *practici* et *theoretici*: ii sunt qui operibus suis Deum non admittere videntur, h. e. qui ita vivunt ac si Deus non esset: isti qui ratione sua Deum non agnoscunt. Atque isti proprie dicun-